

บทที่ 9

ทรัพย์สินของแผ่นดิน

มาตรา 1304 บัญญัติว่า “สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น

- (1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน
- (2) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ
- (3) ทรัพย์สินซึ่งใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า ป้อม และโรงพยาบาล สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทโธปกรณ์

ทรัพย์สินของแผ่นดินจึงแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

- 1) ทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา (ทรัพย์สินของรัฐที่ไม่ใช่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน)
- 2) ทรัพย์สินของแผ่นดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน

1. ทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา   ทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดานั้นจะเป็นอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ก็ได้ ที่แผ่นดินยึดถือใช้ประโยชน์อยู่ในฐานะเช่นเดียวกับเอกชน ไม่ได้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน มีผลแต่เพียงว่าห้ามมิให้ยึดตามกฎหมายเท่านั้น โดยมาตรา 130/ บัญญัติว่า “ท่านห้ามมิให้ยึดทรัพย์สินของแผ่นดินไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่” แต่ทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดาสามารถโอนให้แก่กันได้ หรือโดยการเข้าครอบครองปรปักษ์ได้ตามมาตรา 1382 เพราะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินเฉพาะสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และการห้ามโอนตามมาตรา 1305 ก็เฉพาะสาธารณสมบัติของแผ่นดินเท่านั้น แต่ทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา เช่น พดลัม ไต่ตะ ตู้เอกสาร แก้อี้ รอยนงค์ หรืออสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน อาคารที่แม้เป็นของทางราชการ แต่ไม่ใช่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นเพียงทรัพย์สินของแผ่นดินที่ไม่

LW 204

91

LW 204

91

เช่น พดลัม ไต่ตะ ตู้เอกสาร แก้อี้ รอยนงค์ หรืออสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน อาคารที่แม้เป็น

ใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดิน เช่น ที่ราชพัสดุที่กรมธนารักษ์นำไปให้เช่าแสวงหาประโยชน์ ที่ราชพัสดุจึงมีทั้งที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่ตั้งของกระทรวง ทบวง กรม ค่ายทหาร ฯลฯ ตามมาตรา 1304 (3) และอสังหาริมทรัพย์ที่ไม่ใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ส่วนทรัพย์สินของแผ่นดินที่เป็นสังหาริมทรัพย์ เช่น ของใช้ของสำนักงานราชการต่างๆ ซึ่งเมื่อใช้ไปนานเข้า ทางราชการเห็นว่าทรัพย์สินนั้นเสื่อมคุณภาพ ใช้ประโยชน์ไม่ได้ หรือไม่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว หรือเพราะเหตุอื่น ก็อาจจะโอนขายโดยวิธีการขายทอดตลาด ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุได้ ที่ราชพัสดุ การโอนขาย จำหน่ายต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518 มาตรา 8 ฉะนั้นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา จึงมิใช่ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ตามมาตรา 143 เพราะสามารถโอนหมุนเวียนเปลี่ยนมือได้อย่างของเอกชน ไม่ต้องห้ามโอนตามกฎหมาย ทรัพย์สินสิ่งใดที่เคยเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินซึ่งห้ามโอน ต่อมาเมื่อมีผู้ครอบครองปรปักษ์ได้ไปตามมาตรา 1382 กลายเป็นของเอกชนจึงไม่ห้ามยึดถืออีกต่อไป ถ้าบุกรุกเข้าไปครอบครองแม้เป็นที่ทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดาก็มีความผิดฐานบุกรุกตามกฎหมายอาญา

2. ทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือ สงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น เป็น ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ตามป.พ.พ.มาตรา 143 จึงเป็นทรัพย์สินที่ห้ามโอนตามมาตรา 1305 แต่ มีข้อยกเว้น และมีให้ยกอายุความขึ้นต่อผู้แผ่นดิน ไม่ว่าจะอายุความครอบครองปรปักษ์ตาม มาตรา 1382 การได้สิทธิครอบครองตามมาตรา 1367 และการจำยอมตามมาตรา 1401 นอกจากนั้นยังห้ามยึดตามมาตรา 1307

สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น

1) แผ่นดินเป็นผู้ทรงสิทธิ และ

2) ทรัพย์สินนั้นใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือ สงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน

ทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ต้องเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน และจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่อยู่ที่การใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือ สงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน แต่ไม่จำเป็นจะต้องได้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือ

ประโยชน์ร่วมกันจริง ๆ ในขณะที่นั้น อาจจะสงวนเก็บไว้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ในอนาคต และไม่ใช่ว่าราษฎรทุกคนจะมีสิทธิใช้โดยตรงทีเดียว อาจมีทรัพย์สินบางประเภทที่มอบให้บุคคลใดกลุ่มบุคคลใดเป็นผู้ใช้เท่านั้น ก็เป็นการใช้เพื่อสาธารณประโยชน์เช่นกัน

การใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดิน อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ คือ

- 1) ทรัพย์สินของแผ่นดินซึ่งยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ เช่น ที่ดินรกร้างว่างเปล่า
- 2) ทรัพย์สินของแผ่นดินที่พลเมืองทุกคนมีสิทธิใช้
- 3) ทรัพย์สินของแผ่นดินที่รัฐใช้เฉพาะกิจการใดที่มีกลุ่มบุคคลใช้แทนพลเมือง

ทั่วประเทศ เช่น ค่ายทหาร สถานที่ราชการ อาวุธยุทโธปกรณ์ ที่ใช้ในราชการสงคราม สาธารณสมบัติของแผ่นดิน นอกจากพิจารณาจากการใช้แล้วทรัพย์สินนั้นต้องเป็นกรรมสิทธิ์ของแผ่นดิน มิใช่ของเอกชน ถ้าเป็นของเอกชนแม้ประชาชนทั่วไปใช้ตลอดมาโดยเจ้าของเพิกเฉยหรือไม่ว่าอะไร จะใช้กันมานานเพียงใด ถ้าเจ้าของไม่มีเจตนาเวนคืนอุทิศให้รัฐโดยตรงหรือโดยปริยาย ทรัพย์สินนั้นก็ไม่ใช่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน เช่น ทางเดินที่ชาวบ้านใช้เดินผ่านที่ดินของเอกชนตลอดมาก็ยังเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนทางราชการไม่มีสิทธิไปปักป้ายให้เป็นทางสาธารณะ แต่ก็อาจได้การจำยอมโดยการครอบครองปรปักษ์ได้เท่านั้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1186/2500 คลองที่เจ้าของที่ดินขุดขึ้นแม้จะมีผู้อื่นใช้เรือเข้าออกมานาน แต่เจ้าของมิได้อุทิศเป็นทางให้สาธารณะ คลองนั้นไม่ใช่ทางสาธารณะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1020-1021/2505 คลองหรือคูที่เจ้าของที่ดินขุดขึ้น เมื่อเจ้าของไม่ได้อุทิศให้เป็นสาธารณะ แม้จะยอมให้ประชาชนใช้ในการสัญจรไปมาบ้าง ก็ไม่ทำให้กลายเป็นทางสาธารณะ ฉะนั้นถึงแม้เจ้าของจะทำทำนบหรือคันดินปิดกั้นก็ไม่มี ความผิดฐานปิดกั้นทางสาธารณะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 353-360/2507 เจ้าของที่ดินปลูกอาคารลงในที่ดินของตน ต่อมาน้ำในลำน้ำเขาที่ติดกันได้อาคารพังลงจนกลายเป็นที่ชายคลอง แต่เจ้าของที่นั้นยังใช้สิทธิแห่งความเป็นเจ้าของครอบครองอาคารและที่ดินในเขตของตนอยู่โดย

มิได้ทอดทิ้งปล่อยให้เป็นที่ขายคดลิ่งสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ต้องถือว่าขายคดลิ่งที่พิพาทกันนั้นยังไม่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

หมายเหตุ แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1488/2497 กล่าวว่าที่ดินในโฉนด ถ้าคดลิ่งพังลงก็ย่อมกลายเป็นทางน้ำสาธารณะ แสดงว่าถ้าเจ้าของทิ้งที่ไปยอมกลายเป็นทางสาธารณสมบัติของแผ่นดิน แต่เจ้าของที่ดินยังใช้สิทธิครอบครองอยู่มิได้ทอดทิ้ง จึงไม่ตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 362/2508 ทางเดินในที่ดินของเอกชนซึ่งมีผู้ถือวิสาสะใช้เป็นทางเดินเพื่อความสะดวกบางประการนั้น เมื่อเจ้าของมิได้อุทิศโดยตรงหรือโดยปริยายอย่างใดแล้ว ก็หาทำให้ทางเดินนั้นกลายเป็นทางสาธารณะไม่

แต่ถ้าเจ้าของอุทิศโดยตรงหรือโดยปริยาย ที่ดินนั้นก็เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินได้ คำพิพากษาฎีกาที่ 2775/2541 การที่ ว. ได้จัดสรรที่ดินในซอยรัฐขจร ออกขายให้แก่บุคคลทั่วไป โดยกันพื้นที่ส่วนที่เป็นซอยรัฐขจร ไว้ให้เป็นทางสาธารณะ แม้จะเป็นซอยตันแต่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในซอยรัฐขจรได้ใช้ทางดังกล่าวสัญจรผ่านซอยหัดดิน เสวียออกสู่ถนนสุริยารวินิจฉัย ถือได้ว่า ว. ได้อุทิศทั้งซอยรัฐขจร รวมถึงที่พิพาทให้เป็นทางสาธารณะประโยชน์โดยปริยายมาตั้งแต่ปี 2507 เมื่อที่พิพาทตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภททรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตาม ป.พ.พ. มาตรา 1304(2) แม้โจทก์จะชี้ที่พิพาทจากการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาล โจทก์ก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาท

ทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินไม่จำเป็นต้องขึ้นทะเบียนเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน แต่จะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่อยู่ที่การใช้ทรัพย์สินนั้นตามมาตรา 1304 ทรัพย์สินบางอย่างที่เป็นสังหาริมทรัพย์อาจจะต้องมีหลักฐานทางราชการในการเบิกจ่าย แม้ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 8 ตรี บัญญัติให้อธิบดีกรมที่ดินอาจจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เพื่อแสดงเขตไว้เป็นหลักฐาน แต่ไม่ใช่ว่าการมีหลักฐานนั้นเป็นการขึ้นทะเบียนที่ทำให้เป็นสาธารณ

สมบัติของแผ่นดิน การที่ทรัพย์สินใจจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่อยู่ที่ตัวทรัพย์สินนั่นเองและการใช้ทรัพย์สินนั้น ในกรณีที่ทรัพย์สินนั้นเป็นที่ดิน มีประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 8 ทวิ และมาตรา 8 ศรี บัญญัติเพิ่มขึ้นโดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 334 ว่า ถ้าเป็นที่ดินซึ่งไม่มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครอง หรือที่ดินที่ถูกถอนสภาพตาม มาตรา 8 (1) รัฐมนตรีมีอำนาจที่จะจัดขึ้นทะเบียนเพื่อให้ทบวงการเมืองใช้ประโยชน์ในราชการได้ กรณีมาตรา 8 ศรี ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ อธิบดีอาจจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงเขตไว้เป็นหลักฐาน แต่ทั้งกรณีตามมาตรา 8 ทวิ และมาตรา 8 ศรี การขึ้นทะเบียนหรือการมีหนังสือสำคัญสำหรับที่ไม่ใช่เพื่อให้ที่ดินนั้นเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน แต่เป็นเพราะที่ดินนั้นเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินด้วยตัวของที่ดินนั่นเองแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 952/2508 หนองสาธารณะจะเป็นสาธารณประโยชน์ของแผ่นดินหรือไม่ กฎหมายมิได้บังคับว่าจะต้องขึ้นทะเบียนไว้ การที่จะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่ย่อมเป็นไปตามสภาพของที่ดินนั้นเองว่าเป็นทรัพย์สินใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือไม่

ที่พิพาทเป็นหนองที่ราษฎรใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์จับปลา ใช้น้ำร่วมกัน จึงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ผู้ใดจะถือสิทธิในที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินหาได้ไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1044/2497 ทรัพย์สินที่พลเมืองใช้ร่วมกันอยู่แล้วโดยใช้เป็นที่ตั้งโรงเรียนเทศบาลและบริเวณ ไม่จำเป็นต้องมีการหวงห้ามโดยพระราชกฤษฎีกาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2478 เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304 (2)

คำพิพากษาฎีกาที่ 592/2513 กฎหมายไม่ได้บังคับว่าหนองน้ำจะเป็นหนองสาธารณสมบัติของแผ่นดินต่อเมื่อขึ้นทะเบียนไว้ เพราะการจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่นั้น ย่อมเป็นไปตามสภาพของที่นั้นเองว่าเป็นทรัพย์สินซึ่งใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ หนองที่ราษฎรตำบลนั้น

ร่วมกันซื้อมากับที่ดินที่มีผู้ยกให้เป็นที่สาธารณะท่าเลื่องสัตว์ และราษฎรเข้าใช้เป็นประจำร่วมกันเป็นเวลาสิบ ๆ ปีแล้ว ย่อมเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304

คำพิพากษาฎีกาที่ 9832/2522 หนองน้ำที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติสำหรับราษฎรในหมู่บ้านใช้เป็นที่จับปลาและเลี้ยงสัตว์ร่วมกัน เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน แม้ทางราชการจะไม่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินก็ไม่ใช่ข้อสาระสำคัญ เพราะไม่มีกฎหมายบังคับว่าจะต้องกระทำดังกล่าว

คำพิพากษาฎีกาที่ 2132/2523 ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นย่อมเป็นไปตามสภาพของแผ่นดินนั่นเองว่าเป็นทรัพย์สินเพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน กฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องขึ้นทะเบียนไว้ ที่พิพาทเป็นที่ท่าเลื่องสัตว์ที่ราษฎรในหมู่บ้านใช้ประโยชน์ร่วมกันมาเป็นเวลานานหลายสิบปีแล้ว จึงเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304 (2)

คำพิพากษาฎีกาที่ 2668/2520 นายอำเภอประกาศหวงห้ามที่ดินสาธารณะประโยชน์ โดยไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า พ.ศ.2478 ก็เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน นายอำเภอประกาศหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า แล้วเข้ากันรั้วจัดตลาดสด และมีโครงการจัดสร้างสนามเด็กเล่น ฯลฯ มิใช่ ประกาศไว้โดยมิได้ครอบครองทำประโยชน์ แม้การหวงห้ามไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า พ.ศ.2478 ที่ดินนั้นก็เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304 (2) อยู่ในความดูแลรักษาของนายอำเภอตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ฯ และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2495 ฟ้องขับไล่ผู้บุกรุกได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1302/2521 การหวงห้ามโดยผู้ไม่มีสิทธิไม่ทำให้กลายเป็นที่สาธารณะประโยชน์

ที่รกร้างว่างเปล่าตกเป็นที่หวงห้ามตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง ในเขตจังหวัดลพบุรีและสระบุรี พ.ศ.2485 อยู่ในความดูแลของอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ไม่ใช่ของผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ อำเภอและสุขาภิบาลสงวนที่บางส่วนไว้ว่าง

หาบเร่และเก็บขยะ ไม่ทำให้ที่ดินนั้นกลายเป็นที่สาธารณประโยชน์ อธิบดีอนุญาตให้
โจทก์เข้าปลูกอาคารได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอสั่งห้ามไม่ได้

ที่ดินที่เอกชนอุทิศให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น เอกชนต้องแสดงเจตนา
สละกรรมสิทธิ์อุทิศให้แก่แผ่นดิน เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ และมีการใช้เพื่อสาธารณ
ประโยชน์ประกอบกันไปด้วย ทรัพย์สินนั้นจึงจะตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 2195/2522 ยกที่ดินตลาดสดและผลไม้ มีโฉนดให้สุขาภิบาลเพื่อ
หาประโยชน์มาปรับปรุงท้องที่ เป็นการให้สุขาภิบาลโดยเฉพาะ มิใช่ให้ใช้เป็นสาธารณ
ประโยชน์ตามมาตรา 1304 เมื่อไม่ได้จดทะเบียนการให้ตามมาตรา 525 ผู้ให้เรียกคืนได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2524-2525/2543 ที่ดินที่จำเลยบุกรุกเป็นที่ดินที่ราษฎรใช้เก็บผัก
หักพินและเป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ร่วมกันมาเป็นเวลาช้านานนับร้อยปี จึงเป็นสาธารณสมบัติ
ของแผ่นดินตาม ป.พ.พ.มาตรา 1304 (2) ซึ่งไม่มีกฎหมายบังคับให้ต้องขึ้นทะเบียนและ
ออกเป็น พระราชกฤษฎีกาก่อนขึ้นทะเบียนเป็นสาธารณประโยชน์ ดังเช่นในกรณีของที่
ดินรกร้างว่างเปล่าตามมาตรา 1304 (1) และ พ.ร.บ. ว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่าง
เปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินฯแต่อย่างใด

การแสดงเจตนาอุทิศให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินจะอุทิศให้โดยตรง เช่น
ไปจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานที่ดินอุทิศให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรืออาจจะอุทิศให้โดย
ปริยาย โดยเจ้าของที่ดินยกที่ดินให้บุคคลทั่วไปได้ใช้ที่ดินนั้นก็ได้ เช่น อุทิศถนนให้เป็น
ทางสาธารณะโดยให้บุคคลทั่วไปใช้ทางนั้นมาเป็นเวลานาน ซึ่งกรณีจะถือว่าเจ้าของมี
เจตนาสละกรรมสิทธิ์อุทิศให้เป็นของรัฐนั้น ต้องแล้วแต่ข้อเท็จจริง และพฤติการณ์เป็น
เรื่อง ๆ ไป ในกรณีที่เป็นการสงฆ์หรือสงฆ์หรือสงฆ์ชนิดพิเศษไม่จำเป็นต้องทำเป็น
หนังสือและจดทะเบียนตามมาตรา 1299 วรรคแรก เพื่อยกให้แก่แผ่นดิน ซึ่งต่างกับการที่
เอกชนโอนอสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษให้แก่เอกชนด้วยกัน ซึ่งต้องทำเป็น
หนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตาม ป.พ.พ.มาตรา 525 ซึ่งการเกิดสัญญาให้
ตาม ป.พ.พ.มาตรา 521 เกิดจากการแสดงเจตนาของบุคคลหนึ่งแสดงเจตนาโอนทรัพย์สิน
ของตนให้โดยเสนหาให้แก่บุคคลอื่นหนึ่งและบุคคลนั้นยอมรับเอาทรัพย์สินนั้น ดัง

นั้นถ้าบุคคลใดเจตนาขายทรัพย์สินให้รัฐ โดยให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ทรัพย์สินนั้นก็จะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทันทีเมื่อสัญญาให้เกิด โดยไม่ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียน หรือยกให้โดยปริยายก็ได้ เอกชนโอนให้รัฐนั้นเพียงแต่แสดงเจตนาสละสิทธิให้แผ่นดิน และทรัพย์สินนั้นได้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันก็เพียงพอแล้ว การสละสิทธิโดยตรงก็ให้แผ่นดินพิจารณาได้ง่าย แต่การสละโดยปริยายนั้นต้องอาศัยพฤติการณ์ร่วมด้วยว่าเจ้าของเดิมแสดงเจตนาอุทิศให้เพื่อสาธารณประโยชน์แล้ว การอุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณะไม่ตกอยู่ในบังคับว่าด้วยการให้ ผู้อุทิศอาจทำหลักฐานเป็นหนังสือหรืออุทิศโดยปริยายก็มีผลทำให้ที่ดินที่อุทิศตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้ว หากต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ไม่(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3048/2537) การจดทะเบียนสาธารณะเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะดำเนินการ(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5727/2537)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1138-1139/2501 การอุทิศที่ดินให้เป็นทางสาธารณะไม่จำเป็นต้องมีพิธีการ ถ้าโจทก์จำเลยและประชาชนใช้เป็นทางเดินสู่สาธารณะร่วมกันมาหลายสิบปี ก็ต้องถือว่าได้อุทิศโดยปริยายแล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2568/2522 ทางพิพาทอยู่ในเขตโฉนดของจำเลย แต่ใช้เป็นทางสัญจรมา 50-60 ปี เป็นทางสาธารณะแล้ว

แต่ทางเดินในที่ดินเอกชน ซึ่งเอกชนทำประตูปิดและเปิดให้เดินได้ในบางเวลา แม้เปิดให้เดินมา 10 ปีแล้ว มีคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินว่าไม่ถือว่าเจ้าของเจตนาอุทิศให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และถ้าเจ้าของหรือผู้มีสิทธิครอบครองไม่ได้อุทิศสละกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครองหรือให้ความยินยอมทางราชการไม่มีสิทธิประกาศให้เป็นที่สาธารณะ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1563/2537 จำเลยที่ 1 และจำเลยที่ 2 เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมกันในที่ดินตามโฉนดที่ดินเลขที่ 16573 และ 17726 ที่สไต้ของที่ดินทั้งสองแปลงมีลำกระโดงตลอดแจ็กโป้ตั้งอยู่ ลำกระโดงดังกล่าวชาวบ้านได้ใช้เป็นทางสัญจรทางน้ำมาเป็นเวลานานนับสิบๆปี โดยไม่มีผู้ใดขัดขวางหวงห้าม นอกจากนี้ทางราชการยังเคยเข้าไปขุด

ลอกเมื่อลำกระ โคงนั้นตื่นเงิน ถือได้โดยปริยายว่าเจ้าของที่ดินได้อุทิศที่ดินส่วนที่เป็น
ลำกระ โคงให้เป็นทางน้ำสาธารณะประโยชน์แล้ว ลำกระ โคงตลอดเจ็ทไปจึงเป็นสาธารณ
สมบัติของแผ่นดินตาม ป.พ.พ.1304 (2) ซึ่งไม่อาจโอนให้กันได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 357 / 2541 ขณะที่บิดาของ ต. ครอบครัวที่ดินพิพาท ที่ดินพิพาท
ยังไม่มีผู้ใดสงวนหรือตกลงยินยอมให้เป็นสนามกีฬาของหมู่บ้าน การแจ้งการครอบครอง
ที่ดินพิพาทของ ต. จึงเป็นการแจ้งการครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย โจทก์ครอบครอง
ที่ดินพิพาทต่อจาก ต. เรื่อยมา การที่ทางราชการกั้นที่ดินพิพาทเป็นสนามกีฬาของหมู่บ้าน
โดย ต. หรือโจทก์ซึ่งเป็นผู้ครอบครองมิได้ละสิทธิครอบครองหรือให้ความยินยอม จึง
เป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิครอบครองของโจทก์ การกั้นที่สาธารณะประโยชน์จึงไม่
ชอบ และไม่ทำให้สิทธิครอบครองที่พิพาทของโจทก์หมดสิ้นไป

ทรัพย์สินนั้นเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบ
เรียบร้อยของประชาชนหรือไม่ ถ้าไม่ได้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ศาลจะยกขึ้นวินิจฉัยเองได้หรือ
ไม่

เดิมศาลได้พิพากษาไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1998/2537 ปัญหาว่าที่พิพาทเป็น
สาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่ เป็นข้อเท็จจริงที่ต้องพิสูจน์กันในทางพิจารณา และ
ไม่ใช่ข้อกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน เมื่อฟ้องโจทก์ไม่ได้กล่าว
อ้างว่าที่พิพาทเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ศาลจะหยิบยกขึ้นวินิจฉัยโดยที่จำเลยไม่ได้
ให้การต่อสู้ไว้หาได้ไม่ ที่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่าที่พิพาทเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน
ทั้งที่จำเลยไม่ได้ให้การต่อสู้ไว้ จึงเป็นการวินิจฉัยนอกประเด็นแห่งคดี แต่ต่อมาได้มีคำ
พิพากษาฎีกาที่ 2110 / 2543(ป) บิดาโจทก์อนุญาตให้บิดาจำเลยที่ 1 ถึงที่ 9 ใช้ที่พิพาท
สร้างโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามมาตั้งแต่ประมาณปี2487 จนกระทั่งบิดาโจทก์ถึงแก่ความ
ตายในปี2517 และเมื่อบิดาจำเลยที่ 1 ถึงที่ 9 ถึงแก่ความตายในปี 2520 โจทก์ก็ยังอนุญาต
ให้จำเลยที่ 1 สอนศาสนาในที่พิพาทต่อไปเป็นการที่บิดาโจทก์และโจทก์อุทิศที่พิพาทให้
ใช้เป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามตามหลักของศาสนาอิสลาม ทำให้ผู้ใดจะยึดถือ
ครอบครองเป็นเจ้าของที่พิพาทไม่ได้ ที่พิพาทจึงเป็นที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ของชาว

มุสลิมและตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทันทีที่บิดาโจทก์อุทิศให้ โดยไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องขับไล่ และเป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนแม้จำเลยที่ 1 ที่ 2 และที่ 4 ถึงที่ 10 ไม่ได้ยกขึ้นต่อสู้ไว้ในคำให้การ ศาลก็ยกขึ้นวินิจฉัยเองได้

ตามมาตรา 1304 กฎหมายเพียงบัญญัติยกตัวอย่างไว้เท่านั้น ซึ่งอาจมีทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอื่นนอกเหนือจากที่ยกตัวอย่างไว้นี้ก็ได้อีก

มาตรา 1304(1) “ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดิน”

ที่ดินรกร้างว่างเปล่า หมายถึงที่ดินซึ่งยังมีผู้มีเอกชนคนใดเคยมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายมาก่อน ถ้าเป็นที่ดินซึ่งเอกชนเคยมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองมาก่อน แต่ต่อมาได้ทอดทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า ไม่เป็นที่รกร้างว่างเปล่าตามมาตรา 1304(1) นี้

ที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หมายถึงที่ดินที่เอกชนมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว หากแต่เมื่อเจ้าของกรรมสิทธิ์หรือผู้ทรงสิทธิครอบครองนั้นได้แสดงเจตนาที่จะเวนคืนที่ดินให้แก่แผ่นดิน โดยยื่นคำขอเวนคืนต่อเจ้าพนักงานที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 5 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดมีความประสงค์เวนคืนสิทธิในที่ดินให้แก่รัฐ ให้ยื่นคำขอเวนคืนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 71 ” การเวนคืนนี้เป็นการเวนคืนโดยสมัครใจ ส่วนการเวนคืนอีกกรณีหนึ่งคือการบังคับเวนคืนตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นตามเงื่อนไข ซึ่งกระทำได้อีกเมื่อเพื่อกิจการใด ๆ อันเป็นสาธารณูปโภคหรือ กิจการอันจำเป็นเพื่อป้องกันประเทศโดยตรงหรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติหรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่น ดังนั้น ที่ดินที่มีผู้เวนคืนตามมาตรา 1304 (1) นี้ต้องเป็นการเวนคืนโดยสมัครใจ มิใช่การบังคับเวนคืนเพราะตามมาตรา 1304 (1) นั้น ที่ดินซึ่งผู้เวนคืนมีเจตนาอุทิศให้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจจะยังไม่ได้มีการใช้กันจริงอย่างที่อุทิศก็ได้ เพราะสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะหรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ไม่

จำเป็นว่าต้องใช้กันขณะนั้นจริง ๆ เช่น กรณีที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งไม่ได้มีใครใช้ปล่อยให้รกร้างไว้ ก็ยังได้ชื่อว่าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ ฉะนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีการใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ขณะนั้นเพียงแต่สงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันก็ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 843/2523 การอุทิศที่ดินให้ใช้เป็นทางสาธารณะ เป็นการสละที่ดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตาม มาตรา 1304 ไม่จำเป็นต้องทำพิธีจดทะเบียนโอน แม้เป็นที่ดินในเขตโฉนด ผู้ซื้อที่ดินก็ไม่มีสิทธิใน ที่ดินที่ได้อุทิศเป็นทางสาธารณะไปแล้ว

ที่ดินที่ถูกทอดทิ้ง หมายถึงที่ดินที่เจ้าของทิ้งไปตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 6 ซึ่งเดิมถูกยกเลิกไป และให้ใช้ข้อความใหม่ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 96 ซึ่งบัญญัติว่า “นับตั้งแต่วันประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ บุคคลใดมีสิทธิในที่ดินตามโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ หากบุคคลนั้นทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์ในที่ดิน หรือปล่อยให้ที่ดินให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าเกินกำหนดเวลาดังต่อไปนี้

- (1) สำหรับที่ดินที่มีโฉนดที่ดินเกินสิบปีติดต่อกัน
- (2) สำหรับที่ดินที่มีหนังสือรับรองการทำประโยชน์เกินห้าปีติดต่อกัน

ให้ถือว่าเจตนาสละสิทธิในที่ดินเฉพาะส่วนที่ทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์ หรือที่ปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า เมื่ออธิบดีได้ยื่นคำร้องต่อศาลและศาลได้สั่งเพิกถอนหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินดังกล่าว ให้ที่ดินนั้นตกเป็นของรัฐเพื่อดำเนินการตามประมวลกฎหมายนี้ต่อไป”

ที่ดินที่ถูกทอดทิ้งที่จะกลับมาเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น หมายถึงที่ดินที่เจ้าของทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า ต้องทอดทิ้งปล่อยปละละเลยติดต่อกันเป็นเวลาเกินสิบปีขึ้นไปในที่ดินมีโฉนด แต่ถ้าเป็นที่ดินที่มีเพียงหนังสือ รับรองการทำประโยชน์ก็ติดต่อกันเพียงห้าปี ตามกฎหมายใหม่นี้ไม่จำเป็นต้องมีการปิดประกาศหรือโฆษณาในหนังสือพิมพ์หรือเรียกตัวเจ้าของที่ดินมาไต่สวนตามพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดินฉบับที่ 2 มาตรา 4 โดยกฎหมายใหม่นี้ถือว่าเจ้าของสละสิทธิแล้ว แต่อธิบดี

กรมที่ดินต้องยื่นคำร้องต่อศาลให้สั่งเพิกถอนหนังสือแสดงสิทธิ อธิปไตยกรรม ที่ดินจะสั่งเพิกถอนเองโดยผลการไม่ได้ เมื่อศาลสั่งเพิกถอนหนังสือแสดงสิทธิแล้วที่ดินนั้นจึงตกเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งต่างกับมาตรา 6 เดิมซึ่งถือว่าหมคสิทธิในที่ดินทันทีเมื่อทอดทิ้ง และที่ดินตกเป็นของรัฐทันที และต่างกันในระยะเวลาดังเดิมถ้าเป็นที่ดินมีโฉนด หรือใช้เป็นที่บ้านที่สวนไม้ยืนต้น ได้ทอดทิ้งเป็นเวลา 5 ปีติดต่อกัน แต่ถ้าที่ดินไม่มีโฉนด และใช้เพื่อประโยชน์อย่างอื่นได้ทอดทิ้งเป็นเวลา 3 ปีติดต่อกัน โดย ไม่ต้องมีพิธีการแต่อย่างใด

ที่ดินที่กลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน หมายถึงที่ดินที่กลับมาเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ คือการบังคับเวนคืนให้กับรัฐนั่นเอง แต่รัฐจะบังคับเวนคืนได้เพื่อกิจการอันเป็นสาธารณูปโภคหรือเพื่อประโยชน์ของรัฐในกรณีอื่น ๆ เท่านั้น แต่การบังคับเวนคืนต้องมีเหตุผลว่ารัฐต้องการ ที่ดิน ไปใช้เพื่อประโยชน์อย่างไร โดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ มาตรา 5 บัญญัติว่า “อสังหาริมทรัพย์ซึ่งรัฐต้องการเพื่อกิจการใด ๆ อันเป็นสาธารณูปโภคหรือการอันจำเป็นป้องกันประเทศโดยตรงหรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่นนั้น เมื่อมิได้ตกลงในเรื่องการโอนไว้เป็นอย่างอื่น ให้เวนคืนตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้” แต่การบังคับเวนคืนตามพระราชบัญญัตินี้จะเป็นการบังคับเวนคืนตามมาตรา 1304 (1) หรือไม่นั้น ท่านศาสตราจารย์ประมุข สุวรรณศรี กล่าวว่า การบังคับเวนคืนตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์นั้น หาใช่การเวนคืนตามความหมายในมาตรา 1304(1) ไม่ ดังนี้เราจะเห็นได้ว่าการเวนคืนตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์หรือที่เรียกกันว่าการบังคับเวนคืนนั้น ไม่มีโอกาสที่จะทำให้ที่ดินกลับมาเป็นที่รกร้างว่างเปล่าของแผ่นดินได้ เพราะการบังคับเวนคืนนั้นจะทำให้เพื่อกิจการอันเป็นสาธารณูปโภคหรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่นเท่านั้น แต่ผู้เขียนเห็นว่ากรณีที่มาตรา 1304 กล่าวไว้ตาม (1) ถึง (3) นั้น เพียง ยกตัวอย่างทรัพย์สินที่จะถือว่าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินเท่านั้น และการที่มาตรา 1304 แยกแยะตัวอย่างใน (1).(2) และ (3) นั้นเป็นการแยกตามการใช้ประโยชน์ที่ ในมาตรา 1304 (1) นั้นเป็นที่ดินของแผ่นดิน โดยแผ่นดิน

สงวนไว้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ และตามพระราชบัญญัติเวนคืนนี้มาตรา 5 ไม่ใช่เฉพาะเพื่อสาธารณูปโภคเท่านั้น อาจมีกรณีอื่น ๆ เช่น การได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันประเทศ หรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1823/2493 ไม้หวงห้ามเป็นส่วนควบของป่าไม้ เป็นส่วนหนึ่งของสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ไม้หวงห้ามเป็นส่วนควบของป่าไม้ แม้จะถูกลักลอบตัดโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นสังหาริมทรัพย์แล้ว ก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่เช่นเดิม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5279/2542 ที่ดินที่พิพาทเดิมเป็นที่ดินอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติจึงเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน การเข้ายึดถือครอบครองไม่ชอบด้วยกฎหมาย มีผลให้ราษฎรผู้ครอบครองไม่อาจยกสิทธิใดๆ ขึ้นโต้แย้งรัฐได้ แต่ในระหว่างราษฎรด้วยกันยอมยกการยึดถือครอบครองก่อนขึ้นชั้นคนอื่นที่เข้ามาครอบครองได้ การยึดถือครอบครองเช่นนี้ สามารถเปลี่ยนมือกันได้ด้วยการส่งมอบการครอบครองให้หรือสละการครอบครอง เมื่อโจทก์ซื้อที่ดินพิพาทจาก ช. บิดาจำเลยโจทก์จึงได้มาซึ่งสิทธิในการยึดถือครอบครองที่ดินพิพาท แต่ผู้ยึดถือครอบครองที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินเช่นนี้จะหวงกันผู้อื่นได้แต่ในขณะที่ตนยังยึดถือครอบครองอยู่เท่านั้น ดังนั้น การที่โจทก์ให้จำเลยและผู้อื่นเช่าที่ดินพิพาทจึงเป็นการกระทำที่ไม่มีสิทธิ เพราะเท่ากับนำที่ดินของรัฐไปให้บุคคลอื่นเช่าโดยรัฐไม่ยินยอม และมีผลเป็นการมอบการครอบครองให้จำเลยและผู้เช่าอื่น ทำให้โจทก์ขาดการยึดถือครอบครองที่ดินพิพาท จำเลยจึงมีสิทธิในที่ดินที่พิพาทดีกว่าโจทก์

จากคำพิพากษาฎีกาข้างต้นนั้นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304 (1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดินนั้น ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1334 บัญญัติให้บุคคลอาจได้มา ตามกฎหมายที่ดินได้และเป็นทรัพย์สินนอกพาณิชย์ตาม ป.พ.พ.มาตรา 143 การได้มาแม้เพียงสิทธิครอบครองหรือกรรมสิทธิ์ต้องเป็นไปตามกฎหมายเท่านั้น ที่ดินเหล่านี้ได้แก่เช่นที่ป่าไม้ ป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ การที่เอกชนเข้าไปบุกรุกที่ป่า หรือป่าสงวนแห่งชาติ

อุทยานแห่งชาติ มีความผิดและมีบทกำหนดโทษ ตาม พ.ร.บ.ป่าไม้พุทธศักราช 2484 มาตรา 54 และมาตรา 72 ครี และ พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 14 และ มาตรา 31 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 16 และมาตรา 24 สาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304(1)นี้เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่สงวนไว้ไม่ให้มีการบุกรุกครอบครอง การที่คำพิพากษาให้เอกชนกล่าวอ้างโต้แย้งสิทธิระหว่าง เอกชนด้วยกันได้นั้นจะทำให้เกิดมีการบุกรุกครอบครองมากขึ้น เพราะได้รับความคุ้มครองโดยศาลและโดยเจ้าพนักงานของรัฐที่รับเสียดำเนินคดีหรือโรงเรือน ทำให้มีสิทธิ คิดว่าบุคคลอื่นในระหว่างเอกชนด้วยกันได้ การที่เอกชนโต้แย้งสิทธิระหว่างเอกชนด้วยกันเองในการใช้สาธารณประโยชน์ ซึ่งเอกชนบุคคลใดไม่มีสิทธิคิดว่า หรือมีสิทธิที่จะ ขัดขวางมิให้บุคคลอื่นใช้นั้นควรเฉพาะทรัพย์สิน ตามมาตรา 1304 (2) เท่านั้นซึ่งเป็น ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน มิฉะนั้นการสงวนป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติก็ เป็นไปไม่ได้ในความเป็นจริง จากคำพิพากษาฎีกานี้เสมือนเป็นการลงโทษผู้ที่ครอบครอง สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งความจริงตาม ป.พ.พ. ผู้เช่ายอมไม่มีสิทธิในทรัพย์สินที่เช่า คิดว่าผู้ให้เช่าถือว่าผู้เช่าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าแทนผู้ให้เช่า

มาตรา 1304(2) “ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทาง น้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ”

ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นทรัพย์สินที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิใช้ ซึ่ง ตามตัวอย่างในมาตรา 1304 (2) เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ นอกจากนี้ยังมีสวนสาธารณะ หุ่นเลี้ยงสัตว์สาธารณะ ป่าช้าสาธารณะ แต่ต้องเป็นทรัพย์สิน ของแผ่นดินตามมาตรา 1304วรรค 1 ถ้าเอกชนเป็นผู้ทรงกรรมสิทธิ์ หรือเอกชนมีสิทธิ ครอบครอง ก็ไม่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ที่ชายตลิ่ง หมายถึงที่ดินที่อยู่ติดกับแม่น้ำ ลำคลอง บึงหรือทะเลสาบ ที่น้ำท่วมถึง ตามปกติทุกปี (คำพิพากษาฎีกาที่ 451/2496) และที่ชายตลิ่งของแม่น้ำฤดูน้ำท่วมถึงทุกปี รวมสามเดือน เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1166-1107/2497) ที่ ชายเลนนอกจากที่ดินริมทางน้ำซึ่งน้ำขึ้นยังท่วมถึงไม่เป็นทิ้งออก ยังเป็น สาธารณสมบัติ

ของแผ่นดินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกัน จะเข้าครอบครองนานเท่าใดก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครอง แต่เจ้าของที่ดินติดต่อกับที่ชายเลนถือว่าได้รับ ความเสียหายนั้นอาจฟ้องผู้ที่เข้าขัดขวางสิทธิที่จะใช้ที่สาธารณสมบัติในฐานะที่เป็นพลเมืองคนหนึ่งได้ ทรัพย์สินตามมาตรา 1304(2)เป็นทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1588-1589/2497) แม้ที่ชายคลิ่งนั้นจะอยู่ชายทะเลก็เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (คำพิพากษาฎีกาที่ 577/2498) ที่ชายคลิ่งระหว่างที่ดินในโฉนดของโจทก์กับแม่น้ำซึ่งน้ำท่วมถึงทุกปีเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304 (2) โจทก์ไม่มีสิทธิให้จำเลยเช่า จึงฟ้องขับไล่จำเลยซึ่งครอบครองอยู่ไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 527-530/2520) แต่เจ้าของที่ดิน ปลุกอาคารลงในที่ดินของตน ต่อมาน้ำในลำน้ำนั้นเซาะที่ดินภายใต้อาคารพังลงมากลายสภาพเป็นที่ชายคลิ่ง แต่เจ้าของที่ดินนั้นยังใช้สิทธิแห่งความเป็นเจ้าของครอบครองอาคารและที่ดินในเขตของตนอยู่ โดยมีได้ทอดทิ้งปล่อยให้เป็นที่ชายคลิ่งสำหรับ พลเมืองใช้ร่วมกัน ต้องถือว่าที่ชายคลิ่งที่พิพาทกันนั้นยังไม่เป็นสาธารณสมบัติของ แผ่นดิน (คำพิพากษาฎีกาที่ 355-360/2507)

ทางน้ำ หมายถึง แม่น้ำ ลำคลอง ลำธาร ลำราง คู ซึ่งแผ่นดินเป็นผู้ทรงสิทธิ ซึ่งประชาชนใช้สัญจรไปมา ถ้าทางน้ำนั้นอยู่ในที่ดินของเอกชน คลองที่เจ้าของที่ดินขุดขึ้น แม้จะมีผู้อื่นใช้เรือเข้าออกมานาน แต่เจ้าของมิได้อุทิศให้เป็นสาธารณะนั้น ไม่ใช่ทางสาธารณะ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1186/2500 และ 1020-1021/2505) และแม้ลำคลองที่เป็นทางน้ำสำหรับประชาชนใช้สัญจรไปมาด้วยกัน แม้จะเดินเขินไปโดยธรรมชาติ ไม่มีสภาพเป็นลำคลองมา 30 ปีเศษ และไม่มีราษฎรได้ใช้ประโยชน์ก็ตาม แต่เมื่อยังไม่มี พระราชกฤษฎีกาถอนสภาพที่ดินนั้นจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามประมวลกฎหมายที่ดิน และทางราชการยังถือเป็นที่หวงห้ามอยู่ จึงยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่เช่นเดิม (คำพิพากษาฎีกาที่ 428/2511)

คำพิพากษาฎีกาที่ 3805-3806/2542 โจทก์ทั้งสองเป็นผู้ครอบครองที่ดินพิพาท แต่เนื่องจากที่ดินพิพาทมีบางส่วนเป็นร่องวังอ่าง ซึ่งเป็นร่องน้ำสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ประเภทสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตาม ป.พ.พ. มาตรา 1304 (2) โจทก์ทั้งสองจึงมีสิทธิ

ครอบครองที่ดินพิพาทเฉพาะส่วนที่ไม่ใช่ร่องวังอ่างสาธารณประโยชน์ ส่วนที่เป็นร่องวัง อ่างสาธารณประโยชน์นั้น เมื่อโจทก์ทั้งสองครอบครองที่ดินพิพาทส่วนนี้อยู่จึงเป็นผู้มี สิทธิในที่ดินพิพาทส่วนนี้ดีกว่าจำเลย ที่โจทก์ทั้งสองขอให้ห้ามจำเลยและบริวารเกี่ยวข้องกับ ที่ดินพิพาททั้งหมด จึงห้ามได้เฉพาะส่วนที่โจทก์ทั้งสองมีสิทธิครอบครอง แต่ที่ดิน พิพาทส่วนที่เป็นร่องวังอ่างนั้นไม่อาจห้ามจำเลยมิให้เกี่ยวข้องกับเสียทั้งหมดได้ เพราะเป็น การขัดวัตถุประสงค์ของการใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทนี้ จะห้ามได้เฉพาะ กรณีที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับโดยมิใช่เป็นไปเพื่อการใช้ที่ดินตามวัตถุประสงค์ของสาธารณ สมบัติของแผ่นดินเท่านั้น

ทางหลวง หมายถึง ถนนหนทาง ไม่ว่าจะ เป็นถนนที่สำหรับรถยนต์หรือเป็นทาง เหม่ สะพาน สะพานลอยข้ามถนน แต่ก็ต้องเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินตามมาตรา 1304 วรรค 1 ถ้าอยู่ในที่ดินของเอกชน เอกชนต้องอุทิศให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้ว จะอุทิศให้โดยตรงหรือโดยปริยายก็ได้ ทางเดินอยู่ในโฉนดซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน และจำเลยยอมรับโอนกรรมสิทธิ์มานั้น จะกลับกลายเป็นทางหลวงหรือทางสาธารณะได้ ต้องมีการอุทิศโดยตรงหรือโดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่ง เพียงแต่ได้ความว่ามีคนเดินผ่าน ไปผ่านมาหลายสิบปีแล้วเท่านั้น หากทำให้ทางนั้นเป็นทางหลวงหรือทางสาธารณะเสมอไป ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 183/2493) การที่เอกชนอุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน นั้นไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่อย่างโอนให้เอกชน ด้วยกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 782/2523 และ 843/2523) และถ้าแสดงเจตนาอุทิศที่ดินให้เป็น ถนนสาธารณประโยชน์ มีข้อความชัดเจนว่าจำเลยยอมยกที่ดินให้ทางราชการ จัดการเข้า ทำการสร้างถนนสาธารณะได้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปและเทศบาลก็ได้ ยอมรับที่ดินที่จำเลย และคนอื่นอุทิศให้เป็นทางสาธารณะอยู่ตรงไหน ดังนี้ แม้เทศบาลจะยังมีได้ทำถนนตาม แนวทางพิพาท ทางพิพาทก็ตกเป็นทางสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 2616/2517) การปล่อยให้คนเดินมาหลายสิบปีโดยไม่หวงห้าม แสดงว่าอุทิศให้ เป็นทางสาธารณประโยชน์ได้ การที่เจ้าของที่ดินเดิมได้ปลูกต้นไม้พุ่มหญ้าเป็นแนวเขตที่

ของคน โดยเว้นที่นอกเขตรั้วพระหงไว้เป็นทางเดินและประชาชนใช้ทางสายนี้ติดต่อกันตลอดมาเป็นเวลาหลายสิบปีแล้ว โดยเจ้าของที่ดินมิได้หวงห้ามหรือสงวนสิทธิไว้แต่ประการใดนั้น แสดงว่าได้อุทิศที่พิพาทให้เป็นทางสาธารณประโยชน์แล้วโดยปริยาย และ การที่จะเป็นทางสาธารณประโยชน์หรือทางหลวงนั้นก็หาจำเป็นต้องมีทะเบียนหรือมีหลักฐานของทางราชการสงวนสิทธิไว้แต่ประการใดไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 599/2524)

คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ ร่วมกัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 100/2515 ที่เลี้ยงสัตว์ และที่ป่าช้าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งประชาชนในหมู่บ้านใช้ร่วมกันสำหรับเลี้ยงสัตว์พาหนะโคกระบือ และเป็นป่าช้ามา 80 ปีเศษแล้ว เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทที่เป็นทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304 (2) ไม่ใช่ประเภทที่ดินรกร้างว่างเปล่าตามมาตรา 1304 (1)

ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทที่เป็นทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันนั้นเกิดขึ้นและเป็นอยู่ตามสภาพของที่ดิน และการใช้ร่วมกันของประชาชนโดยไม่จำเป็นต้องมีประการพระราชกฤษฎีกาสงวนไว้ หรือขึ้นทะเบียนมีเอกสารของทางราชการกำหนดให้เป็นที่สาธารณประโยชน์เท่านั้น ซึ่งผู้ใดไม่อาจยกอายุความขึ้นต่อสู้กับแผ่นดินได้ และการนำสืบในเรื่องนี้ย่อมนำพยานบุคคลมาสืบได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1345/2519 ที่ป่าช้าหมดสภาพ ถ้ายังไม่ถอนสภาพก็ยังเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ป่าช้าซึ่งประชาชนเคยใช้ประโยชน์ในการเผาและฝังศพ เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน แม้จะยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนของทางการไว้ และหมดสภาพเป็นป่าช้าเพราะโจทก์เข้าครอบครอง ประชาชนจึงไม่ได้ใช้มาหลายปีก็ตาม คราวใดที่ทางราชการยังไม่ได้ถอนสภาพก็ยังเป็นป่าช้าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่นั่นเอง การที่โจทก์เข้ายึดถือโดยพลการไม่ทำให้โจทก์ได้สิทธิครอบครองตามกฎหมาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 936/2520 ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน แม้ได้รับหนังสือสำคัญก็ไม่ได้สิทธิ

ที่ป่าซึ่งเป็นคอน ชาวบ้านใช้เลี้ยงสัตว์เก็บฟืนมากกว่า 40 ปี เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งพลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา 1340 (2) แม้โจทก์ได้รับหนังสือสำคัญ นายอำเภอสั่งโจทก์ออกจากที่ดินนั้นได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 281/2506 ที่ดินซึ่งเป็นที่สำหรับราษฎรใช้เลี้ยงสัตว์ร่วมกันอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304 (2) ตั้งแต่ก่อนใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า ไม่ต้องออกพระราชกฤษฎีกาหวงห้ามหรือสงวนแต่อย่างใด ทางราชการจะประกาศขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณะประโยชน์หรือไม่ก็ไม่สำคัญ

คำพิพากษาฎีกาที่ 622/2510 ชื่อที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินจากการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์

รับซื้อที่หนองน้ำสาธารณประโยชน์ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน จากการขายทอดตลาดของศาลไม่ทำให้ผู้ซื้อมีสิทธิในที่นั้น และไม่มีสิทธิจะเอาไปให้บุคคลอื่นเช่าได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 628/2510 บ่อน้ำที่ราษฎรใช้ร่วมกันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

โจทก์มีบ่อน้ำกินคือบ่อพิพาทซึ่งเป็นทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน โจทก์ใช้บ่อน้ำนี้เสมอมา จำเป็นแก่ความเป็นอยู่ของโจทก์ จำเลยกระทำการให้น้ำในบ่อไม่มี ให้โจทก์ใช้เช่นเคย ดังนี้ ถือได้ว่าโจทก์เสียหายเป็นพิเศษ มีอำนาจฟ้องคดีได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 428/2511 ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน แม้หมดสภาพแล้วถ้ายังไม่มีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพ ก็ยังเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ลำคลองที่เป็นทางน้ำสำหรับประชาชนใช้สัญจรไปมารวมกันแม้จะต้นเงินไปโดยธรรมชาติ ไม่มีสภาพเป็นลำคลองมา 30 ปีเศษ และไม่มีราษฎรได้ใช้ประโยชน์ก็ตาม แต่เมื่อยังไม่มีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพที่ดินนั้นจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 8 ประมวลกฎหมายที่ดิน และทางราชการยังถือเป็นที่ยหวงห้ามอยู่ จึงยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่เช่นเดิม

มาตรา 1304(3) ทรัพย์สินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า
ป้อมและโรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทโธปกรณ์”

ทรัพย์สินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ตามมาตรา 1304(3) หมายถึง
ทรัพย์สินที่ทางราชการสงวนไว้ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ก็คือเพื่อ
ประโยชน์สาธารณะเพื่อใช้ในราชการแผ่นดิน มิได้ทั้งอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์
เช่น ป้อม โรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง คือสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นที่ราชพัสดุที่ใช้
เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เป็นเพียงตัวอย่าง ยังมีทรัพย์สิน
อื่น ๆ เช่น กำแพง เมืองโบราณ ฯลฯ อสังหาริมทรัพย์ที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
เป็นต้นว่า เรือรบ เรือบินรบ รถถัง อาวุธยุทโธปกรณ์ที่ใช้ในราชการสงคราม แม้จะเก่าเก็บ
ล้าสมัยเลิกใช้แล้วก็ยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ที่ราชพัสดุ ตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุมาตรา 4 ได้บัญญัติว่า “ที่ราชพัสดุให้
หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด เว้นแต่สาธารณ
สมบัติของแผ่นดินดังต่อไปนี้

(1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็น
ของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

(2) อสังหาริมทรัพย์สำหรับพลเมืองใช้หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ของพลเมืองใช้
ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ

ส่วนอสังหาริมทรัพย์ของรัฐวิสาหกิจที่เป็นนิติบุคคลและขององค์การปกครอง
ท้องถิ่นไม่ถือว่าเป็นที่ราชพัสดุ”

ดังนั้นทรัพย์สินที่เป็นที่ราชพัสดุที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินเฉพาะทรัพย์สิน
ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1304 (3) ทรัพย์สินซึ่งใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้น
ว่า ป้อม และโรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง ส่วนที่ราชพัสดุที่ถูกถอนสภาพแล้วและ
นำไปให้เช่าไม่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน จะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่ดิน
ราชพัสดุนั้นต้องได้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ที่ดินราช
พัสดุที่นำไปให้เอกชนเช่า เป็นเพียงทรัพย์สินของแผ่นดินที่ไม่ใช่สาธารณสมบัติของ

แผ่นดิน ดังนั้นที่ราชพัสดุจึงมีทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามมาตรา 1304 (3) และที่ราชพัสดุที่ไม่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นเพียงทรัพย์สินของแผ่นดินเท่านั้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 824-825/2511 ที่ดินที่ใช้ประโยชน์ของแผ่นดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ที่ราชพัสดุซึ่งเคยใช้เป็นที่ปลูกสร้างโรงฆ่าสัตว์ของอำเภอแต่เลิกไป ปัจจุบันใช้เป็นที่ปลูกบ้านพักนายอำเภอและโรงเก็บรถดับเพลิง ย่อมเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ โดยใช้เป็นที่ปลูกสร้างสำนักราชการบ้านเมืองอันราชการใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ จึงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1159/2511 สาธารณสมบัติของแผ่นดิน แม้หมดสภาพ ก็ยังเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่

กำแพงเมืองและคูเมืองเป็นทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ แม้ต่อมาจะถูกทำลายหรือตื้นเขินขึ้น แต่เมื่อทางราชการยังถือเป็นที่หลวงหวงห้ามตลอดมาจึงยังเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่

เอกชนไม่มีกรรมสิทธิ์ในสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ทรัพย์สินใดเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้ว ไม่มีเอกชนคนใดจะมีกรรมสิทธิ์รวมทั้งสิทธิครอบครองในทรัพย์สินนั้นได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1626/2511 ผู้ครอบครองที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ก่อนมีสิทธิดีกว่าผู้อื่น ใช้ชั้นระหว่างกันเองได้นอกจากรัฐ

จำเลยครอบครองที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ย่อมมีสิทธิครอบครองใช้ชั้นบุคคลอื่นนอกจากรัฐได้ เมื่อจำเลยขายที่ดินนั้นให้โจทก์โดยทำสัญญาตนเอง สัญญาซื้อขายเป็นโมฆะ แต่เมื่อจำเลยส่งมอบที่พิพาทให้โจทก์ครอบครองมาช้านานแล้วโจทก์จะเรียกเงินที่ชำระค่านีมิได้ เป็นการที่โจทก์ยอมเสี่ยงภัยรับเอาสิทธิครอบครองที่พิพาทในสภาพเท่าที่จำเลยมีสิทธิอยู่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1345/2519 ป่าช้าที่ประชาชนใช้เผาและฝังศพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน โจทก์เข้ายึดถือโดยพลการ ไม่ทำให้โจทก์ได้สิทธิครอบครองตามกฎหมาย และแม้จะเอาไปให้เช่า สัญญาเช่านั้นเป็นโมฆะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 920-921/2522 การที่โจทก์หรือภริยาโจทก์นำที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304 (3) มาให้จำเลยเช่า สัญญาเช่าเป็นโมฆะ โจทก์ไม่มีสิทธิฟ้องขับไล่เรียกเอาค่าเช่าหรือค่าเสียหายจากจำเลยได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2196/2520 ที่ชายตกลงริมน้ำเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทประชาชนใช้ร่วมกัน จำเลยอาศัยโจทก์ปลูกบ้านอยู่ โจทก์ไม่มีสิทธิครอบครอง จึงไม่มีสิทธิจะฟ้องขับไล่จำเลย

แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 647/2513 ที่ดินของโจทก์จดขายทะเลอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน จำเลยเข้าปลูกเรือนตรงที่ชายทะเลปิดเต็มหน้าที่ดินของโจทก์ โจทก์จึงเป็นผู้ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ อันมีสิทธิฟ้องขับไล่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 147-148/2521 ตำราลงเงินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา 1304 (2) โจทก์ครอบครองปลูกมะพร้าวเก็บผลมาหลายปี จำเลยปักเสาคอนกรีตลง เป็นการรบกวนสิทธิของโจทก์โดยทำละเมิดศาลพิพากษาห้ามจำเลยเข้าเกี่ยวข้องรบกวนการครอบครองของโจทก์

การที่คำพิพากษาฎีกาที่ 647/2513 และ 147-148/2521 พิพากษาเช่นนี้มีได้หมายความว่า โจทก์จะมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองอย่างไร ๆ ในที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน แต่เป็นเพราะ โจทก์ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ ทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินมาตรา 1304 (2) ในคำพิพากษานี้เมื่อประชาชนทุกคน มีสิทธิใช้ร่วมกัน บุคคลใดจะไปกีดกันไว้ใช้เพื่อตนเอง โดยเฉพาะทำให้บุคคลอื่นไม่ได้ใช้ประโยชน์ไม่ได้ บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษมีสิทธิฟ้องร้องให้เลิกการ รบกวนขัดสิทธินั้นได้

แต่มิใช่ว่าเมื่อมีสิทธิฟ้องร้องแล้วจะหมายความว่าผู้นั้นมีสิทธิ ครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์เหนือเอกชนคนอื่นแต่อย่างใด และยังมีคำพิพากษาฎีกาที่ 1842/2522 พิพากษา

ไว้ชัดเจนว่า ที่ดินซึ่งทะเลท่วมถึงเป็นที่ชายตลิ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภท
พลเมืองใช้ร่วมกัน โจทก์ไม่อาจได้สิทธิครอบครอง จำเลยจึงมิได้อาศัยสิทธิครอบครอง
ของโจทก์ทำประโยชน์ที่พิพาท จำเลยครอบครอง โจทก์ขับไล่ ไม่ได้เมื่อโจทก์มิได้เสีย
หายพิเศษ

หรือแม้ที่ดินที่บุคคลได้สัมปทานเหมืองแร่และการป่าไม้ หรือได้รับอนุญาตจาก
พนักงานเจ้าหน้าที่ ก็ไม่มีสิทธิได้กรรมสิทธิ์ จะมีสิทธิได้เท่าที่กฎหมายนั้น ๆ บัญญัติไว้
เท่านั้น

มาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดินบัญญัติว่า “ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการ
เหมืองแร่และป่าไม้ ที่ดินของรัฐถ้าไม่ได้มีสิทธิครอบครอง หรือมิได้รับอนุญาตจาก
พนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ห้ามมิให้บุคคลใด

- (1) เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้าง หรือเผาป่า
- (2) ทำด้วยประการใด ให้เป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน
ที่กรวด หรือที่ทราย ในบริเวณที่รัฐมนตรีประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ
- (3) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 3306/2522 หนองน้ำสาธารณะ ประชาชนใช้ร่วมกันเป็น
สาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นที่ดินของรัฐตามประมวลกฎหมายที่ดิน การเข้ายึดถือ
ครอบครองทำประโยชน์โดยไม่มีสิทธิหรือไม่ได้รับอนุญาตมีความผิดตามประมวล
กฎหมายที่ดินมาตรา 9 มาตรา 108 ทวิ ไม่ว่าจะขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณะหรือไม่

นอกจากการยึดถือครอบครองโดยไม่มีอำนาจซึ่งมีความผิดตามประมวลกฎหมาย
ที่ดินมาตรา 9 มาตรา 108 ทวิแล้ว ถ้าบุคคลใดทำลายทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของ
แผ่นดิน มีความผิดอาญาได้ เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 2538/2522 จำเลยขุดทำลายถนนซึ่งประชาชนช่วยกันทำและได้
ใช้สัญจรไปมาเป็นถนนสาธารณะแล้ว จำเลยมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา
360

การดูแลสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ก็แล้วแต่ส่วน ราชการนั้น ๆ ที่ครอบครอง แต่ถ้าเป็นที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 8 บัญญัติไว้ว่า “ที่ดินทั้งหลายอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้อธิบดีมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและ ดำเนินการคุ้มครองป้องกันได้ตามควรแก่กรณี อำนาจหน้าที่ดังกล่าวนี้รัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นเป็นผู้ใช้ก็ได้”

ผลของการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

1. ห้ามมิให้ออน

มาตรา 1305 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นจะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา”

การโอนตามมาตรา 1305 นี้ หมายถึงการโอนซึ่งสิทธิใด ๆ ซึ่งจะทำให้การเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสิ้นไป ทรัพย์สินนั้นไม่ได้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันอีกต่อไป การโอนไปโดยสำคัญผิดหรือกระทำโดยผิดพลาดไปไม่ได้ดำเนินการตามมาตรา 1305 สาธารณสมบัติของแผ่นดินก็ยังไม่สิ้นสภาพผู้รับโอนก็ไม่ได้สิทธิใด ๆ

คำพิพากษาฎีกาที่ 2622/2522 แม้โจทก์จะซื้อที่พิพาทโดยสุจริตในการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาล เมื่อที่พิพาทเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งโอนให้แก่กันไม่ได้ โจทก์ก็ไม่ได้สิทธิในที่พิพาท

และนอกจากนี้ก็ยังอาจขอให้เพิกถอนได้ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 61

คำพิพากษาฎีกาที่ 2132/2523 โจทก์ได้รับหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 ก) ในที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ครอบครอง การออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 ก) ให้ไปไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้ว่าราชการจังหวัดชอบที่จะดำเนินการเพิกถอนเสียได้ตามมาตรา 6 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 334

แต่สาธารณสมบัติของแผ่นดินอาจโอนกันได้ตามกฎหมายเฉพาะหรือตามพระราชกฤษฎีกา แต่การนำสาธารณสมบัติของแผ่นดินออกให้เช่าชั่วคราว เช่น กรณีให้เช่าที่บริเวณสวนอัมพรตั้งร้านขายของชั่วคราวในงานวันกาชาดเช่นนี้ ถือว่าทำได้เพราะมิใช่เป็นการโอนสิทธิ เป็นแต่เพียงการเอาทรัพย์สินออกใช้ทำประโยชน์เท่านั้น ส่วนที่ดินที่มิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองและไม่ใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดิน จะโอนใน รูปแบบใดก็ได้ เช่น ขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่า เช่าซื้อ ตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 10 ให้อำนาจอธิบดีกรมที่ดินจัดหาผลประโยชน์ได้

ส่วนการโอนจากส่วนราชการหนึ่งไปยังอีกส่วนราชการอื่น เช่น ที่ดินแต่เดิมเป็นของกรมพาณิชย์สัมพันธ์ ต่อมามหาวิทยาลัยรามคำแหงได้ขอมาเพื่อก่อสร้างเป็นอาคารเรียนของมหาวิทยาลัย เช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นการโอนตามมาตรา 1305 เพราะที่ดินนั้นก็ยังคงเป็นของรัฐอยู่เช่นเดิม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1795/2499 ที่ดินซึ่งถูกเวนคืนเป็นของรัฐบาล แต่ภายหลัง ไม่ได้ถูกใช้ทำกิจการตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่เวนคืน คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้ จัดการคืนให้แก่เจ้าของ และเจ้าของได้ฟ้องกระทรวงมหาดไทยจนศาลพิพากษา คดีถึงที่สุด ให้กระทรวงมหาดไทยคืนที่ดินนั้นแก่เจ้าของแล้ว เช่นนี้กรรมสิทธิในที่ดินนั้นย่อมกลับคืนมายังเจ้าของที่ดินโดยไม่ต้องมีพิธีการอันจะต้องอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 1305 เพราะมิใช่เรื่องโอนแก่กัน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 506/2509 สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นจะโอนแก่กันไม่ได้ เว้นแต่จะอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 1305 แม้จำเลยจะได้รับโอนที่ดินรวมทั้งคูรายพิพาทซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน จำเลยก็หาไม่กรรมสิทธิในคูรายพิพาทนั้นด้วยไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 622/2510 รับซื้อที่หนองน้ำสาธารณประโยชน์ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินจากการขายทอดตลาดของศาล ไม่ทำให้ผู้ซื้อที่มีสิทธิในที่ดินนั้น และไม่มีสิทธิจะเอาไปให้บุคคลอื่นเช่าได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1626/2511 จำเลยครอบครองที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ย่อมมีสิทธิครอบครอง ใช้ยับยั้งบุคคลอื่นนอกจากรัฐได้ เมื่อจำเลยขายที่ดินนั้นให้โจทก์โดยทำสัญญาตนเอง สัญญาซื้อขายเป็นโมฆะ แต่เมื่อจำเลยส่งมอบที่พิพาทให้โจทก์ครอบครองมาช้านานแล้ว โจทก์จะเรียกเงินที่ชำระคินมิได้ เป็นการที่โจทก์ยอมเสี่ยงภัยรับเอาสิทธิครอบครองที่พิพาทในสภาพเท่าที่จำเลยมีสิทธิอยู่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1410/2520 ที่ดินที่ทางราชการสงวนไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกันตามมาตรา 1304 (2) โจทก์จำเลยตกลงแบ่งการครอบครองกันไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2970/2543 เมื่อที่ดินพิพาทตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภททรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ย่อมมีผลทันทีโดยไม่ต้องจดทะเบียนเป็นทางสาธารณประโยชน์อีก และจะโอนโดยทางนิติกรรมมิได้เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา ฉะนั้นแม้จำเลยจะซื้อจากการขายทอดตลาดของศาลก็ไม่ได้รับความคุ้มครองและไม่ได้กรรมสิทธิ์ที่ดินพิพาท

คำพิพากษาฎีกาที่ 5279/2542 ที่ดินพิพาทเดิมเป็นที่ดินอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จึงเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน การเข้ายึดถือครอบครองย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมายมีผลราษฎรผู้ครอบครองไม่อาจยกสิทธิใดๆขึ้นโต้แย้งรัฐได้ แต่ในระหว่างราษฎรด้วยกัน ย่อมยกถือการครอบครองก่อนขึ้นยื่นคนอื่นที่เข้ามาครอบครองได้ การยึดถือครอบครองเช่นนี้สามารถเปลี่ยนมือกันได้ด้วยการส่งมอบการครอบครองให้ หรือสละการครอบครองเมื่อโจทก์ซื้อที่ดินพิพาทจาก ช. บิดาจำเลยโจทก์จึงได้มาซึ่งสิทธิในการยึดถือครอบครองที่ดินพิพาท แต่ผู้ยึดถือครอบครองที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินเช่นนี้จะหวงกันผู้อื่นได้แต่ขณะที่ตนยังยึดถือครอบครองอยู่เท่านั้น ดังนั้นการที่โจทก์ให้จำเลยและผู้เช่าที่ดินพิพาทจึงเป็นการกระทำที่ไม่มีสิทธิ เพราะเท่ากับนำที่ดินของรัฐไปให้บุคคลอื่นเช่าโดยรัฐไม่ยินยอมและไม่ผลเป็นการมอบการยึดถือครอบครองให้จำเลยและผู้เช่าอื่น ทำให้โจทก์ขาดการยึดถือที่ดินพิพาท จำเลยจึงมีสิทธิในที่ดินพิพาทมากกว่าโจทก์

2. ห้ามยกอายุความขึ้นต่อสู้

**มาตรา 1306 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้กับแผ่นดินในเรื่อง
ทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน”**

อายุความตามมาตรา 1306 นั้น นอกจากจะหมายถึงอายุความการครอบครอง
ปรปักษ์ตามมาตรา 1382 แล้ว ยังรวมถึงกรณีอายุความให้ได้ไปซึ่งการจำยอมตามมาตรา
1401 หรือแม้แต่ในเรื่องสิทธิครอบครองตามมาตรา 1367 จะยกขึ้นต่อสู้แผ่นดินมิได้
ทั้งสิ้น ถ้าเอกชนคนใดได้รับโอน สาธารณสมบัติของแผ่นดินไปโดยสำคัญผิดหรือโดย
ผิดพลาดประการใด ผู้รับโอนนั้นจะอ้างกรรมสิทธิในสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นใช้
ยื่นต่อรัฐไม่ได้ แต่ระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกันเองอาจอ้างสิทธิในสาธารณสมบัติของ
แผ่นดินใช้ยื่นกันเองได้ บุคคลใดเข้าครอบครองที่ดินที่เป็นสาธารณประโยชน์ แต่มีบุคคล
อื่นเข้ามารุกล้ำเขตที่ดินที่ครอบครองอยู่นั้นบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะฟ้องร้องขับไล่ได้ และถ้า
หากมีความเสียหายเกิดขึ้นเช่นไปทำลายทรัพย์สินของผู้ที่ครอบครองก็อาจฟ้องเรียกค่า
สินไหมทดแทนกันได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 309/2500 หนองสาธารณะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ใคร
จะอ้างอายุความครอบครองยื่นต่อแผ่นดินไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1253/2500 บุคคลอาจครอบครองปรปักษ์ในที่ดินของศาลเจ้าได้
เพราะไม่ใช่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 54/2519 หนองน้ำที่ประชาชนใช้น้ำเป็นสาธารณสมบัติของ
แผ่นดินประเภทประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หนังสือรับรองการทำประโยชน์ที่ออก
บางส่วนทับหนองน้ำนี้ เจ้าพนักงานเพิกถอนได้ทั้งฉบับ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1353/2521 ที่ดินที่เวนคืนมาเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นที่ดินที่
กลับมาเป็นของรัฐตามกฎหมายที่ดิน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา
1304 (1) จำเลยจะอ้างอายุความได้การจำยอมเดินผ่านไม่ได้

หมายเหตุ แต่ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1568/2504 การได้การจำยอมโดยอายุความ

ตามมาตรา 1382 นั้นไม่ได้แยกว่าเป็นที่ดินมือเปล่าหรือที่ดินมีโฉนด แต่ถ้าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน จะยกอายุความขึ้นต่อสู้แผ่นดินมิได้ตามมาตรา 1306 ไม่ว่าจะป็นอายุความครอบครองปรปักษ์ให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์หรือการจำยอม

คำพิพากษาฎีกาที่ 459/2522 ที่ดินราชพัสดุซึ่งเป็นที่ส่วนของจังหวัด เพื่อให้เป็นสวนยางของโรงเรียนเกษตรกรรมประจำจังหวัด จึงเป็นที่ดินซึ่งทางราชการสงวนหวงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ของทางราชการ เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน จำเลยครอบครองมา 30 ปีเศษก็ไม่ได้สิทธิโดยอายุความ

คำพิพากษาฎีกาที่ 149/2543 เดิมที่พิพาทเป็นที่ดินชายดลิ่งนำท่วมถึงจึงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตาม ป.พ.พ. 1304 (2) ที่พิพาทเพ็ญกลายเป็นที่งอกหลังจากมีการสร้างถนน เมื่อ 4 ถึง 5 ปีมานี้ ดังนั้น ก่อนหน้าที่พิพาทเป็นที่งอกแม้โจทก์จะครอบครองมานานเท่าใดก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์ หลังจากที่พิพาทกลายเป็นที่งอกที่เชื่อมติดกับที่ดินของจำเลยที่ 1 ที่งอกจึงเป็นกรรมสิทธิ์ของจำเลยที่ 1 ด้วยเมื่อโจทก์ครอบครองยังไม่ถึง 10 ปี โจทก์จึงไม่ได้กรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1382

คำพิพากษาฎีกาที่ 4553/2543 ที่ดินพิพาทตั้งอยู่ในเขตที่ราชพัสดุมีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงออกไว้ตั้งแต่ปี 2480 จ. ผู้แจ้งการครอบครองที่ดินพิพาทแจ้งต่อนายอำเภอว่าได้ที่ดินนี้มาโดยปกครองตั้งแต่ปี 2482 รุ่งแม้ฟังเป็นจริงก็เป็นเวลาภายหลังจากการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงดังกล่าวแล้ว ดังนั้น จ. จึงไม่ได้สิทธิครอบครองในที่ดินพิพาท การที่จำเลยครอบครองโดยซื้อต่อมาจาก ส. ผู้ซื้อที่ดินจาก จ. แม้จะครอบครองนานเพียงใดก็หาทำให้เกิดสิทธิครอบครองแต่อย่างใดไม่ เมื่อจำเลยไม่มีพยานหลักฐานมาแสดงให้เชื่อได้ว่ามีการครอบครองที่ดินพิพาทมาก่อนจะมีประกาศหวงห้ามที่ดินจึงต้องฟังว่าจำเลยไม่มีสิทธิในที่ดินพิพาท

3. ห้ามมิให้ยึด

มาตรา 1307 บัญญัติว่า “ท่านห้ามมิให้ยึดทรัพย์สินของแผ่นดินไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่”

การห้ามยึดตามมาตรา 1307 นี้ ใช้ทั้งทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดาซึ่งจะยึดใช้หนี้ไม่ได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะยึดในกรณีใด และถ้ามีการยึดไปโดยสำคัญผิด เช่น นาย ก.ครอบครองที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแปลงหนึ่ง ต่อมาเมื่อนาย ก.ล้มละลายถูกยึดทรัพย์สินรวมทั้งที่ดินนั้นถูกนำออกขายทอดตลาดด้วย ผู้ซื้อที่ดินจากการขายทอดตลาดนั้นไม่ได้กรรมสิทธิ์ไป แม้จะเป็นการซื้อจากการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลหรือคำสั่งเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ในคดีล้มละลายตามมาตรา 1330 บัญญัติว่า “สิทธิมีเสียไป” ก็ตาม แต่ผู้ซื้อไม่มีทางใดจะได้กรรมสิทธิ์ไปได้เลย บุคคลจะได้สาธารณสมบัติของแผ่นดินจะต้องเป็นไปตามบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 1305 หรือกฎหมายที่ดินตามมาตรา 1334 เท่านั้น แต่ถ้าเป็นกรณีทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดาอาจได้มาโดยรัฐ โอนให้เอกชนได้ ต่างกับสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งจะโอนไม่ได้เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาเท่านั้น

การสิ้นสุดลักษณะที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

การสิ้นสุดลักษณะที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินมี 3 ประการ คือ

- 1) โดยการถูกถอนสภาพ
  - 2) โดยการโอนไปเป็นของเอกชน
  - 3) สิ้นไปโดยสภาพของทรัพย์
1. สิ้นลักษณะโดยถูกถอนสภาพ

ตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 8 วรรค 2 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะ

ปฏิวัติฉบับที่ 334 (พ.ศ.2515) “ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือเป็นที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของทบวงการเมือง อาจถูกถอนสภาพหรือโอนไปเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่น หรือนำไปจัดเพื่อประชาชนได้ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าทบวงการเมือง รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน

จัดหาที่ดินมาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนแล้ว การถอนสภาพหรือโอนให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ แต่ถ้าพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือที่ดินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และมีได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใดตามอำนาจกฎหมายอื่นแล้ว การถอนสภาพให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

(2) ที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของทบวงการเมืองใด ถ้าทบวงการเมืองนั้นเลิกใช้ หรือไม่ต้องการหวงห้ามหรือสงวนต่อไป เมื่อใดมีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพแล้ว คณะรัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวงการเมืองซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้ใช้หรือจัดหาประโยชน์ก็ได้ แต่ถ้าจะโอนต่อไปยังเอกชนให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ และถ้าจะนำไปจัดเพื่อประชาชนตามประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา”

การถอนสภาพตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 8 นี้

ในกรณีที่ (1) หมายถึงที่ดินที่พลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา 1304 อนุมาตรา (2) เช่น ที่ชายดิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ ฯลฯ ถ้ารัฐต้องการใช้ประโยชน์ รัฐต้องจัดหาที่ดินอื่นมาให้ใช้แทน ถ้าพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือที่ดินนั้นเปลี่ยนสภาพไปแต่มิได้ตกเป็น กรรมสิทธิ์ของผู้ใด ก็ถอนสภาพที่ดินนั้นได้โดยออกเป็นพระราชกฤษฎีกา

ในกรณีที่ (2) เป็นที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะตามมาตรา 1304 อนุมาตรา (3) รวมทั้งที่ดินที่ทบวงการเมืองยังมิได้ใช้แต่หวงห้ามหรือสงวนไว้เพื่อความต้องการในภายหน้า ถ้าเลิกใช้หรือเลิกสงวนหวงห้ามต่อไปแล้วก็ถอนสภาพได้โดยพระราชกฤษฎีกา

นอกจากนี้ยังมีการถอนสภาพตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 มาตรา 9 บัญญัติว่า “ที่ราชพัสดุเฉพาะที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เมื่อเลิกใช้เพื่อประโยชน์เช่นนั้น หรือเมื่อสิ้นสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้ว หรือที่ราชพัสดุที่ทางราชการหวงห้ามไว้และทางราชการไม่ประสงค์จะหวงห้ามอีกต่อไป ให้ถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือถอน

การหวงห้ามแล้วแต่กรณีโคตรราเป็นพระราชกฤษฎีกา และให้มีแผนที่แสดงเขตที่ดินแนบท้ายพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 428/2511 ถ้าคลองที่เป็นทางน้ำสำหรับประชาชนใช้สัญจรไปมารวมกัน แม้จะตั้งเงินไปโดยธรรมชาติ ไม่มีสภาพเป็นคลองมา 30 ปีเศษ และไม่มีราษฎรได้ใช้ประโยชน์ก็ตาม แต่เมื่อยังไม่มีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพที่ดินนั้นจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินและทางราชการยังถือเป็นที่ดินหวงห้ามอยู่ จึงยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่เช่นเดิม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1345/2519 ป่าช้าซึ่งประชาชนเคยใช้ประโยชน์ในการเผาและฝังศพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน แม้จะยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนของทางการไว้ และหมดสภาพเป็นป่าช้าเพราะโจทก์เข้าครอบครอง ประชาชนจึงไม่ได้ใช้มาหลายปี ก็ตามตราบใดที่ทางราชการยังไม่ได้ถอนสภาพก็ยังเป็นป่าช้าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่นั่นเอง การที่โจทก์เข้ายึดถือโดยผลการไม่ทำให้โจทก์ได้สิทธิครอบครองตามกฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2502/2533 การที่คลองหรือร่องน้ำสาธารณะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของที่ดินพิพาทกลายเป็นที่ดินเงิน แม้ต่อมาพลเมืองจะไม่ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันโดยจำเลยเข้าครอบครองปลูกสร้างเพิกสงกะสีแต่ผู้เดียว เมื่อยังไม่มีบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาให้ถอนสภาพจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน คลองหรือร่องน้ำดังกล่าวก็ยังคงมีสภาพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ตามเดิม แม้โจทก์จะไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นที่ดินราชพัสดุและจำเลยจะได้ครอบครองมาเกิน 10 ปีแล้ว จำเลยก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์เพราะต้องห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ตาม ป.พ.พ.มาตรา 1306 โจทก์ย่อมมีอำนาจฟ้องขับไล่จำเลยได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3205/2534 ที่พิพาทเคยเป็นทางเรือที่ประชาชนเคยใช้ประโยชน์ร่วมกัน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินมาก่อน แม้จำเลยจะถมที่พิพาทจนเป็นที่ว่างและน้ำท่วมไม่ถึง เมื่อยังไม่มีกรเพิกถอนสภาพที่ดินดังกล่าวตาม ป.ที่ดิน และ

ทางราชการยังสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ที่พิพาทจึงยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ดังนี้ โจทก์ครอบครองมานานเท่าใดก็ไม่ได้สิทธิครอบครอง และโจทก์ต้องห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้กับแผ่นดินตาม ป.พ.พ.มาตรา 1306

2. โดยการโอนไปเป็นของเอกชน

มาตรา 1305 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น จะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา”

ฉะนั้น การห้ามโอนตามมาตรา 1305 นี้ หมายถึง การห้ามโอนในทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นการโอนสิทธิใด ๆ ที่เป็นทรัพย์สิน เช่น กรรมสิทธิ์หรือสิทธิใด ๆ ที่ทำให้ทรัพย์สินนั้นหลุดจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน การที่เอาทรัพย์สินออกให้เช่าไม่ถือว่าเป็นการห้ามโอนตามมาตรา 1305 เพราะเป็นการเอาทรัพย์สินออกทำประโยชน์ ทรัพย์สินนั้นมีได้โอนกรรมสิทธิ์ไปยังผู้เช่าแต่อย่างใด กฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาที่ให้โอนไปนั้นอาจจะเป็นกฎหมายกำหนดวิธีปฏิบัติที่จะได้สิทธิในทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินไว้โดยทั่ว ๆ ไป หรือเป็นกฎหมายเฉพาะกรณี เช่น ตามมาตรา 3 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน (1) และ (2) บัญญัติว่าอาจได้มาตามประมวลกฎหมายที่ดิน หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อ การครองชีพ หรือกฎหมายอื่น และมาตรา 8 (2) แห่งประมวลกฎหมายที่ดินบัญญัติว่า ที่ถูกถอนสภาพแล้วถ้าจะโอนให้เอกชนจะทำได้โดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา ส่วนสัญญาจะโอนยังไม่ใช่การโอนตามมาตรา 1305 สัญญาจะซื้อจะขาย สัญญาจะให้ สัญญาจะแลกเปลี่ยน

สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นมีกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาให้โอนได้แล้ว ผลของการโอนนั้นก็ขึ้นอยู่กับกฎหมายเฉพาะนั้นๆ สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นก็สิ้นสภาพจากการเป็นทรัพย์สินนอกพาณิชย์ จากทรัพย์สินที่ใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะหรือใช้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน กลายเป็นทรัพย์สินของเอกชนธรรมดา ซึ่งอาจจะถูกยึดใช้หนี้ สามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้ และสามารถโอนต่อ ๆ ไปได้ หรือต้องครอบครองครบกำหนดเวลาตามกฎหมายนั้นๆจึงจะโอนต่อไปได้ บางกรณีก็ห้ามมิให้ยกอายุขึ้นต่อสู้หรือ

ห้ามมิให้ผู้ครอบครองโอนขายจำหน่าย เว้นแต่ตกทอดมรดก เช่น ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

3. สิ้นไปโดยสภาพของตัวทรัพย์สิน เช่น ป้อมหรือกำแพงเมืองเก่า เมื่อปรักหักพังหมดก็สิ้นสภาพจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน การสิ้นสภาพไปนี้หมายถึงการสิ้นไปโดยตัวทรัพย์สินไม่มีอยู่ในโลกแล้ว อาจเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น สิ่งของผุพังสลายไปตามสภาพของทรัพย์สินหรือโดยบุคคลใดเป็นผู้ทำให้สิ้นไป การไม่ใช่เพื่อประโยชน์สาธารณะหรือไม่มีบุคคลใดใช้ทรัพย์สินนั้นอีกแล้ว ไม่ทำให้ทรัพย์สินนั้นสิ้นสภาพจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เช่น ทางเดินสาธารณะที่เลิกใช้ไม่มีใครเดินแล้ว ก็ยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน การสิ้นสภาพของทรัพย์สินนั้นจะต้องเป็นการสิ้นไปจริง ๆ มิใช่ทรัพย์สินนั้นยังอยู่แต่เปลี่ยนสภาพไป เช่น ทางแม่น้ำนั้นตื้นเขินขึ้นก็กลายเป็นทางน้ำสาธารณะเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า ยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่เพียงแต่เปลี่ยนสภาพจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินไปตามมาตรา 1304 (2) เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304 (1)